

En el número anterior de la nostra revista publicàvem un interessant treball d'Abelard Saragossà sobre la concordança del participi. Per tal de completar-lo, reproduïem a continuació un fragment del manual *Català progressiu / 1*, de Josep Ruaix, i una nota de Josep Llobera. Ara bé, acaba de sortir el *Català complet / 2*, de l'esmentat J. Ruaix, manual de nivell superior en què el tema en qüestió s'estudia d'una manera més completa, actualitzada i renovadora, i per això hem cregut oportú d'oferir als nostres lectors, amb la vènia de l'autor, el passatge d'aquesta obra (pp. 187-191) que replanteja i aprofundeix el tema. Estem segurs que resultarà d'utilitat.

Concordança del participi

per Josep Ruaix

En català antic, a semblança d'altres llengües romàniques, el participi que apareix en les formes compostes dels verbs (*he cantat, has cantat*, etc.) se solia fer concordar amb el complement directe de tals verbs; és a dir, el participi prenia les formes de gènere i nombre corresponents al complement¹. Tal concordança s'ha més o menys conservat. Detallem-ho.

1) Com a tret arcaic, alguns parlars (especialment els baleàrics) mantenen encara la concordança quan el participi precedeix el complement. Exemple: *Ja he rebuda la carta, ja he rebuts els telegrams, ja he rebudes les cartes*. Aquest tipus de concordança, però, ha estat abandonat per la llengua estàndard, si bé encara es troba algun cop en poesia.

2) La llengua estàndard admet la concordança quan el complement directe del verb és representat per un pronom feble de tercera persona (**la, els, les, en**, el primer i l'últim en les variants elidides *l', n'*) proclític (és a dir, que precedeix el verb); també quan el pronom feble proclític (i aleshores és **en**) representa un subjecte completiu. Comparem i observem els exemples (sense concordança amb concordança):

- *Ja he **rebut** la carta → Ja l'he **rebuda** (l' = la carta).*
- *Ja he **rebut** els telegrams → Ja els he **rebuts** (els = els telegrams).*
- *Ja he **rebut** les cartes → Ja les he **rebudes** (les = les cartes).*

¹ La raó històrica de la concordança del participi és aquesta: antigament el verb *haver* significava *tenir*, i així hom deia, posem per cas, *he feta la feina* amb el valor actual de *tinc feta la feina*. Del valor resolutiu que aleshores tenia la perífrasi '*haver de + participi*' s'ha anat passant al valor purament temporal; el verb *haver* s'ha buidat del sentit propi ('tenir') i ha passat a ser un auxiliar per a formar els temps compostos.

- *Ja he rebut una carta* → *Ja n'he rebuda una* (*n'* = *carta*).
- *Ja he rebut dos telegrams* → *Ja n'he rebuts dos* (*n'* = *telegrams*).
- *Ja he rebut unes quantes cartes* → *Ja n'he rebudes unes quantes* (*n'* = *cartes*).
- *Ha vingut una dona* → *N'ha vinguda una*.
- *Han arribat dos vaixells* → *N'han arribats dos*.
- *S'han presentat moltes peticions* → *Se n'han presentades moltes*.

Noteu que existeixen **frases fetes** amb el participi concordat amb un nom femení sobreentès (cf. p. 111): *Ja l'has vessada!* (*vessar-la* = 'equivocar-se'). *Si que l'heu feta bona!* (*fer-la bona* = 'fer un disbarat').

També es pot fer la concordança quan el pronom partitiu (*en*) proclític representa el nucli d'una locució quantitativa en funció de complement directe o subjecte completiu. Exs.: *Estava mirant les fotografies i, quan n'hagué vistes la meitat...* (*en* = *de les fotografies*, integrant la loc. quantitativa *la meitat de...*). *De les cartes que escriví, ens n'han arribades poc més de dues mil*.

En canvi, ja no seria correcta la concordança si el pronom feble fos de 1^a o 2ª persona, o si es tractés d'un pronom relatiu, o si, encara que el pronom fos *en*, representés un element sintàctic distint dels que hem dit, o, és clar, si no hi hagués cap pronom feble abans del verb. Exs.

- «A penes ens havien presentats...» (on el pronom feble proclític és de 1ª pers.). «Quan us han vistos...» (on el pronom feble és de 2ª pers.).
- «Si t'aferres a allò que penses d'una persona, llavors ja no estimes aquesta persona, sinó que estimes la idea que te n'has feta» (on el participi concorda amb el pronom relatiu *que*, el qual té per antecedent un nom en femení singular, *persona*, mentre que *n'* representa un complement circumstancial: *t'has fet una idea de (sobre) tal persona*). «Voldria donar les gràcies a tots ells per les suggestions que n'he rebudes» (el participi concorda amb el relatiu *que*, el qual té un antecedent femení plural, *suggestions*, mentre que *n'* vol dir *d'ell*). «En la majoria d'exemples d'adverbis, l'adverbi tal podria reemplaçar els que hi hem posats» (el participi concorda amb el relatiu *que*, que té un antecedent masculí plural).

- «Prou n'hem vistes mostres eloqüents abans» (on el participi deu voler concordar amb *n'*, però aquest pronom representa *d'això*, complement determinatiu del complement directe: *hem vist mostres eloqüents d'això*).
- «Tals verbs han vistos modificats els significats que els caracteritzaven» (on el participi no va precedit de cap pronom feble).

3) També s'admet la concordança amb les perífrasis verbals²; aleshores el participi del verb conjugat concorda amb el complement directe o el subjecte completiu de la perífrasi presa com un tot. Fixem-nos en aquests exemples (sense concordança amb concordança):

- *No heu pogut acabar la feina* → *No l'heu poguda acabar* (*l'* = *la feina*).
- *He volgut veure en persona els nous aparells* → *Els he volguts veure en persona* (*els* = *els nous aparells*).
- *No has sabut entendre les preguntes* → *No les has sabudes entendre* (*les* = *les preguntes*).
- *Han fet fer més còpies* → *N'han fetes fer més* (*n'* = *còpies*).
- *No havia gosat demanar tants diners* → *No n'havia gosats demanar tants* (*n'* = *diners*).
- *Hem hagut de menester una altra corda* → *N'hem haguda de menester una altra* (*n'* = *corda*).
- *La parentela que ha vingut a esperar aquells holandesos...* → *La parentela que els ha vinguts a esperar...*
- *Només han pogut arribar tres avions* → *Només n'han poguts arribar tres, d'avions*.

Més exemples de concordança:

- *Em penso que no val pas la pena que doni detalls de les gestions, ja que ni jo ni ningú no n'hauria hagut d'haver feta cap* (perífrasi *haver de* en temps compost + infinitiu compost).
- *Això, alguns amics m'ho han discutit, però sempre els he deixats dir* (perífrasi *deixar* + infinitiu).
- (parlant d'unes pastilles) *No les he deixades de prendre mai* (perífrasi *deixar de* + infinitiu).
- (parlant d'una feina) *L'he acabada de fer ara* (perífrasi *acabar de* + infinitiu).

² Les gramàtiques solen dur una llista de les perífrasis que admeten la concordança (concretament, les formades pels verbs *poder*, *voler*, *saber*, *fer*, *gosar*, *haver de*), però en realitat la llista és oberta. Vegeu, p.e., Carme VILÀ, *El parlar de la plana de Vic*, p. 85

- (parlant d'una àvia) *L'he **anada** a acompanyar a cal metge sempre* (perífrasi *anar a* + infinitiu).
- *Me l'he **quedada** mirant* (= *a ella, aquella cosa*; perífrasi *quedar-se* + gerundi).
- *Les patates, les he **arribades** a fer passar* (perífrasi doble: *arribar a* + *fer* + infinitiu).

Ara bé, la concordança dins les perífrasis presenta una restricció. I és que hi ha perífrasis en què convé distingir entre el pronom feble com a complement directe del verb conjugat (el que conté el participi) i com a complement directe de l'infinitiu. Aleshores, naturalment, la concordança del pronom només s'hauria de fer amb el verb més pròxim, que és el conjugat. Exemples (complement del v. conjugat / complement de l'infinitiu):

- *Aquesta soprano l'he **sentida** cantar* / *Aquesta cançó l'he **sentit** cantar*.
- *Aquestes noies les hem **vistes** ballar a París* / *Aquestes danses les hem **vist** ballar a París*.
- *Els ha **deixats** fer* (= *ha deixat que ells fessin*) / *Els ha **deixat** fer* (= *ha deixat fer aquells disbarats*).

Es coneix que el pronom feble és complement de l'infinitiu quan pot col·locar-se darrere d'aquest; quan no pot col·locar-s'hi, vol dir que és complement del temps conjugat. Exs.: *Aquesta cançó l'he sentit cantar* = *Aquesta cançó he sentit cantar-la*. En canvi, no tindria sentit de dir «Aquesta soprano, he sentit cantar-la». Es pot advertir també que el complement directe del verb conjugat fa de subjecte de l'infinitiu. Ex.: *Aquesta soprano l'he sentida cantar* (= *He sentit la soprano cantar* o *He sentit que la soprano cantava*).

Tanmateix, s'ha d'advertir que la llengua espontània tendeix a fer la concordança sense establir l'anterior distinció, dient, doncs, també: *Aquesta cançó l'he sentida cantar*. *Aquestes danses les hem vistes ballar a París*. *Els ha deixats fer* (*els disbarats*).

4) Des del punt de vista d'una normativa diguem-ne estilística, s'ha de recomanar la concordança quan es tracta del femení singular, perquè encara és molt viva arreu. I és molt viva, sens dubte, perquè ens permet de distingir el sentit del pronom feble femení (*la*, però elidit en *l'*) del pronom feble mas-

culí (*el*, però elidit també en *l'*). Així distingim *l'he rebut* (*el telegrama, el paquet...*) de *l'he rebuda* (*la carta, la postal...*). Semblantment s'ha de recomanar en el femení plural, perquè encara és també bastant usada i per coherència amb el femení singular, si bé no és necessària per a la claredat. Exemples:

- *He vist la Caterina amb el seu xicot i l'he saludada* (*l' = la Caterina, no el seu xicot*).
- *L'han haguda d'operar* (sabem de seguida que es tracta d'una persona de sexe femení).
- *Les patates me les he menjades totes* (més coherent, clar i eufònic que *me les he menjat totes*).

Quan la concordança correspon al masculí plural, cas en què l'ús vacilla més, s'ha d'aconsellar mantenir-la en estils literaris elevats o de caire tradicional, excepte en contextos en què es produïrien repeticions (concretament, repetició de participis amb desinència *-ts*); en estils més planers i «joves», es pot reservar la concordança per a quan el pronom feble és *en*, perquè llavors sol ajudar notablement a la claredat; de tota manera, quan el pronom feble és *els*, alguna vegada la concordança també contribueix poc o molt a la claredat. Exs.:

- *Els bolets, aquest matí els he **triats** tots* (és lògic que el participi, *triats*, i el seu determinant, *tots*, tinguin la mateixa forma de masculí plural).
- *Durant molta estona els havia **tingut** embadalits* (sense concordança, evitant així la repetició de dos participis amb la desinència *-ts*).
- (frases de la Bíblia:) *Has volgut trencar jous de fusta, però amb això n'has **forjats** de ferro* (així es veu que *forjats* es refereix a *jous*). / «Vés a cridar el teu marit i torna.» *La dona li contesta: «No en tinc, de marit.» Jesús li diu: «Fas bé de dir que no en tens. N'has **tinguts** cinc, i l'home que ara tens no és el teu marit»* (així es veu que *tinguts* es refereix a marits). / *Ajudeu-la en tot el que necessiti de vosaltes, que ella també n'ha **ajudats** molts*.
- *A passeig, els he **duts*** (on es veu de seguida que *els* és complement directe; p.e., *He dut els nens a passeig*; distint de *Un llibre, els he dut...*, on *els* és complement indirecte; p.e., *He dut un llibre a ells o elles*).♦